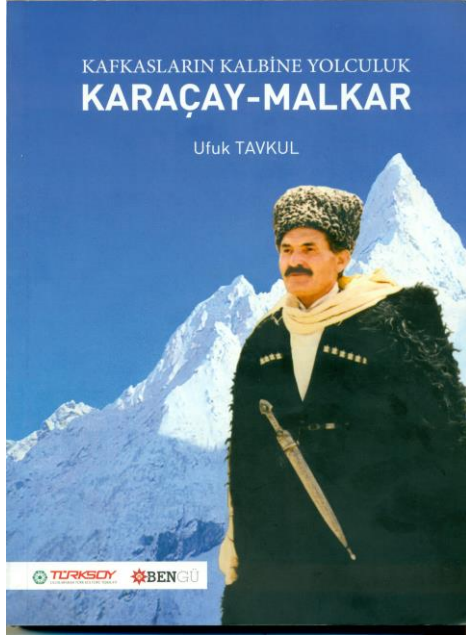

Ufuk Tavkul, **Kafkasların Kalbine Yolculuk; Karaçay-Malkarlar**, Türksoy, Bengü Yayınları, Birinci Baskı, Ankara-2012

Umut ÜREN*

Arap seyyahların zikrettiği hali ile “Cebel’ül Elsine” yani “Diller Dağı” Kafkasya, bu adlandırmanın hakkını fazlasıyla veren bir coğrafya ve tarihe sahiptir. Karadeniz ile Hazar arasında aşılmaz bir duvar gibi görülen dağlar ülkesi, tıpkı insanı gibi misafirperverdir. Kuzeyli bozkır kültürünün yüzyıllar boyunca güney medeniyetleriyle irtibatını sağlayan “Kavimler Kapısı” sayısız seferler sırasında bu kavimlerden bazılarının ebedi ikametgâh olmuştur. Böylelikle karlı dağların soğuk yüzü yerini birçok dili ve kültürü sinesinde barındıran oldukça renkli bir coğrafyaya bırakmıştır.

Antik dönem yazarlarından, İslam coğrafyacılarına kadar hemen her dönemde ilgiden düşmeyen Kafkasya’yla ilgili pek çok mesele merak konusu olmuştur. Bizatihi “Kafkas” adının anlamı gibi kesin bir biçimde cevaplanamamış sorular masallar diyarına yeni bir gizem katmaya yeterken, bölgedeki dil ve etnik çeşitlilik dolayısıyla mevcut olan zengin bilgi hazinesi araştırmacıları kendisine çekmeye devam etmiştir.

Bölgenin stratejik önemini de göz önüne alan yabancıların Kafkaslar’a yönelik çalışmalarının tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır. XV. yy.’da gezginlerin kalemiyle başlayarak giderek artan çalışmalarda Kafkasların her yönüyle incelenmesine gayret gösterilmiş ve günümüze kadar aralıksız bir şekilde bu araştırmalar sürdürülmeye çalışılmıştır. Yerli literatürde ise kadim Türk yurtlarından birisi olan Kafkasya’ya yönelik çalışmaların sayısı azımsanmayacak miktardadır. Ancak bunlar arasında akademik disiplinle kaleme alınmış incelemelerin sayısı nispeten daha azdır. Genel itibarıyla Kafkasya’ya gönül vermiş vakıf ve derneklerin gayretleriyle çıkarıl-

* Arş. Gör. Umut Üren,, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, umuturen@gmail.com

miş olan ve duygusal yönü ağır basan çalışmalar, külliyyatın önemli kısmını oluşturmaktadır. Bununla beraber özellikle son yıllarda yüksek lisans-doktora tezleri olarak Kafkasya çalışmalarının artış gösterdiği de gözden kaçmamaktadır.

Ülkemizdeki Kafkasya çalışmalarının önemli temsilcilerinden birisi olan Ufuk Tavkul, eserlerini bahsini etmiş olduğumuz bilimsel titizlikle hazırlayan isimler arasındadır. Ata memleketi olan topraklara birçok defa seyahat ederek saha araştırması yapan Ufuk Tavkul'un yurtiçi ve yurtdışında yayımlanmış iki yüzden fazla makalesi bulunmaktadır. Ayrıca; Kafkasya Dağlılarında Hayat ve Kültür, Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü, Karaçay-Malkar Atasözleri, Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya, Karaçay-Balkarlar, Karaçay-Malkar Destanları, Kafkasya Gerçeği, Kafkasya'da Kültürel Etkileşim, Nartlar; Karaçay-Malkar Mitolojisinin Destan Kahramanları, Karaçay-Malkar Halk Şairleri Antolojisi ve Kafkasların Kalbine Yolculuk Karaçay-Malkarlar isimleriyle çıkmış on bir kitabı mevcuttur.

Yazarın, "Kafkasların Kalbine Yolculuk Karaçay-Malkarlar" adlı kitabı Türksoy'un katkılarıyla Bengü Yayınlarından okuyucuya sunulmuştur. Anadolu'ya göç etmiş bir Karaçay-Malkar ailesinin evladı olan Ufuk Tavkul, ata yurdunun dört bir yanını gezip, fotoğraflayarak görsel malzemenin hayli zengin olduğu bir çalışmaya imza atmıştır. Yüzlerce fotoğrafla belgesel niteliği kazandırılan eserde bazı aile şecereleri ve soy damgaları tablolarına da yer verilmiştir. Karadeniz ile Hazar arasındaki topraklarda yaşayan Kafkas Halklarından birisi olan Karaçay- Malkarların tarihi, dili ve sosyal hayatına dair okuyucunun ilgisini çekebilecek birçok konuya kitapta yer verilmiştir.

Eserin giriş kısmı diyebileceğimiz bölümünde Kafkas kelimesinin anlamı, kapsadığı coğrafya, dilleri ve halklarına dair ansiklopedik bilgiler bulunmaktadır. Bu girizgâhın ardından Karaçay- Malkar halkının kökeni ve tarihi serüvenine değinilmektedir. Bu kısımda Karaçay halkının etnik kökeniyle ilgili olarak bugüne kadar öne sürülmüş hipotezlerin neredeyse tamamını bulmak mümkün. Ayrıca Kimmerlerden başlayarak Kıpçak çağına kadar bölgede bulunmuş ve Karaçaylar'a etnik temel teşkil edebilecek pek çok Türk kavmine değinilmiştir. Batılı ve Rus gezginlerin uğrak yeri olan bu topraklar hakkında onların satırlarından derlenen notlar da Karaçay Halkının tarihinin anlatıldığı bölümde ayrı bir başlıkla sunulmaktadır.

Ufuk Tavkul, "Karaçay Halkının İsim Babası Olan Karça Bey" konusuna Karaçay ismi için genel kabul görmüş etimolojiye itirazla başlamaktadır. Burada *Kara + çay: Kara dere, ırmak* yönündeki izahatın yanlış olabileceği üzerinde durulmaktadır. Nitekim Karaçaylar da kendilerine Tavlu ya da Alan demektedirler. Bunun yanında halkın destan ve masallarında hala mevcut olan Karça isimli bir bey bulunmaktadır. Karaçay halkının adının XV. ve XVI. yüzyıllarda yaşadığı rivayet olan bu beyin isminden geldiği düşünülmektedir. Yapılan sosyo-linguistik çalışmalar bu ismin son halini almasında Adige dilinin etkisi olduğunu göstermektedir. Nitekim Adige halklarının dilinde yer ve aidiyet belirten *-ey* eki bulunmaktadır. Bunu Kabar-

day, Adigey, Mudarey gibi pek çok toplulukta görmemiz mümkündür. Böylece Karaçay için Karça halkı ya da Karça yurdu açıklamasının önü açılmaktadır. Sözüünü ettiğimiz Karça Beyle ilgili olarak halk arasındaki destan ve rivayetler hala sürmektedir, bunlardan bazıları birbirinden farklılıklar gösterir haldedir.

Kitabın ilerleyen sayfalarında ağırlıklı olarak Karaçay- Malkarların sosyal hayatına dair oldukça ilgi çekici konulara yer verilmiştir. Buradaki bölümler, Yaylacılık geleneğinden, Karaçay'da bakılan kürek kemiği falına kadar çeşitlilik arz eder. Günlük hayata dair anlatılanlar Karaçay-Malkar halkını her yönüyle tanımamıza yardım etmektedir. Yaylacılık kültürünü anlatan satırlar Kafkas hayatının hemen her kademesindeki sıkı disiplini de gözler önüne seriyor. Zorlu coğrafya koşulları Karaçaylıları kendilerine has bir yaylacılık kültürü geliştirmeye sevk etmiştir. "Koş Nögerlik" adı verilen bir tür çiftlik ortaklığı olan bu sistemin işleyişi koş iyesi denilen kişilerin sorumluluğundaydı ve buralarda askeri nizam hâkimdi. Bu gelenekle ilgili anlatılanlar disiplinin dağlı kültüründeki yerini açıkça göstermektedir. "Kıpçakların Hatırası Ad Verme Geleneği", "Dağların Şekillendirdiği Konut Mimarisi", "Asırlardır Süzülüp Gelen Toplumsal Hayat", "Aile-Karaçay Malkar Toplumunun Temel Direği" ve "Çocuklarla İlgili Adetler" in anlatıldığı diğer bölümlerde sosyal hayatın renkli yönleri okuyucuya sunulmaktadır.

Eser içerisinde hemen hemen bütün Kafkas halklarının mitolojisi olarak tanımlanabilecek olan Nart destanlarıyla ilgili bir bölüm mevcuttur. Ufuk Tavkul'un bu konuyla ilgili müstakil bir eserinin de var olduğundan satırlarımızın başında bahsetmiştik. Burada Karaçay-Malkarların destanlarında Nartların yaratılışı, nart kahramanlarının kimlikleri ve destanlardan bazı parçalara yer verilmiştir. Yine avcılıkla ilgili efsaneler ve Karaçaylıların eski inançlarına göre avcılarının ve av hayvanlarının tanrısı olan Apsatı ile Biynöger efsanesiyle ilgili başlıklar bu bölümü izlemektedir.

Kitaptaki son kısım Anadolu'da yaşayan ve yaşatılan Kafkasya'yı anlatıyor. Rusya'yla uzun yıllar sürdürülen savaşların sonunda 1859 yılından itibaren başlayan sürgünlerde Kafkas halkları büyük nüfus kaybetmiş, 1863-1864 yıllarında bu göçlerin yoğunluğu artmış idi. Elbruz Dağı'nın sarp kesimlerinde tutunan Karaçaylılar bu sürgün hareketlerini diğer Kafkasyalılarına göre nispeten daha az zararlı atlatmışsa da 1885-1886 yıllarında Osmanlı topraklarına göç etmek zorunda kalmışlardır. Anadolu topraklarına gelen Karaçay halkının bir kısmı Tokat, Sivas, Kayseri, Afyon ve Yalova gibi bölgelere yerleşmişlerdir. Bir diğer göç dalgası da 1905 yılında Rusya'da meydana gelen ihtilalden sonra gerçekleşmiştir. Bu tarihte gelen Karaçaylılar da Eskişehir, Konya ve Afyon gibi yerlere yerleşmişlerdir. Anadolu topraklarına yerleşen bu Karaçay aileleri kültürlerini, eski adet ve geleneklerini yaşatmaya devam etmektedirler.

Kafkasya araştırmalarının önde gelen isimlerinden birisi olan Tavkul'un kaleminden çıkan bu eserde yetmişin üzerinde kaynak ve araştırma eser kullanılarak işin akademik yönü karşılandığı gibi yüzün üzerindeki fo-

toğrafla da göze hitap edilmiştir. Kafkasya'ya olan ilginin arttırılması konusunda okuyucuyu sıkmayan ve hemen herkesin rahatlıkla anlayabileceği bu türden eserlerin sayıları umarız giderek artar. Böyle hacimli kitapların hazırlanması konusundaki sıkıntı ve birtakım gereksinimler bilinmektedir, bunların sağlanması ve giderilmesi için bazı devlet kurumlarının desteğini eksik etmemesi de temennilerimiz arasındadır.